

8^ο Εκπαιδευτικό Συνέδριο της ΟΛΜΕ

ΣΧΟΛΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΑ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τα πρώτα συμπεράσματα της έρευνας του ΚΕΜΕΤΕ

Στο πλαίσιο της οργάνωσης του 8^{ου} Εκπαιδευτικού Συνεδρίου της ΟΛΜΕ με θέμα «Σχολικά προγράμματα και βιβλία στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση» περιλήφθηκε και η διερεύνηση της γνώμης των εκπαιδευτικών σχετικά με θέματα που αποτελούν και το αντικείμενο του Συνεδρίου. Τη διεξαγωγή της έρευνας ανέλαβε το Κέντρο Μελετών και Τεκμηρίωσης (ΚΕΜΕΤΕ) της ΟΛΜΕ, που συνέταξε γι' αυτό το σκοπό σχετικό ερωτηματολόγιο.

Το σκεπτικό της έρευνας

Οι πρόσφατες αλλαγές στα προγράμματα σπουδών και τα βιβλία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης έχουν διαμορφώσει ένα διαφορετικό τοπίο στην ελληνική εκπαίδευση. Οι αυταρχικές και αντιδημοκρατικές διαδικασίες που ακολούθησαν οι κυβερνήσεις που αναμείχθηκαν σε αυτό το εγχείρημα για την προώθηση αυτών των αλλαγών δημιούργησαν δικαιολογημένα αντιδράσεις ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και την ελληνική κοινωνία. Οι πιο σημαντικές αντιρρήσεις και διαφωνίες έχουν εκφραστεί σε σχέση με το περιεχόμενο των σχολικών προγραμμάτων και βιβλίων, τις αξίες που προβάλλουν και το γενικότερο προσανατολισμό τους.

Παράλληλα, οι γενικότερες εξελίξεις όχι μόνο στη χώρα μας αλλά και στον παγκόσμιο χώρο ασκούν σημαντικές επιδράσεις στην εκπαίδευση και ειδικότερα σε ό,τι αφορά την οργάνωση των σχολικών προγραμμάτων και τη συγγραφή των σχολικών βιβλίων.

Έτσι, η ανάγκη της συστηματικής διερεύνησης της γνώμης των εκπαιδευτικών για τα σχολικά προγράμματα, βιβλία και άλλα διδακτικά υλικά που καλούνται να χρησιμοποιήσουν στις σχολικές τάξεις σήμερα αποκτά ιδιαίτερη σημασία.

Το προφίλ της έρευνας

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: Η διερεύνηση και καταγραφή της γνώμης των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με σχολικά προγράμματα, βιβλία και άλλα διδακτικά υλικά που παρέχονται από το Υπουργείο Παιδείας προς χρήση στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Σημειώνουμε ότι η έρευνα αφορά τα προγράμματα και βιβλία που ισχύουν σήμερα στην εκπαίδευση, είτε αυτά συντάχθηκαν στο πλαίσιο των τελευταίων εκπαιδευτικών αλλαγών (ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ και αντίστοιχα σχολικά βιβλία υποχρεωτικής εκπαίδευσης) είτε είναι παλαιότερα (κυρίως του Λυκείου).

ΕΙΔΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: Ποσοτική έρευνα πεδίου με κλειστές ερωτήσεις.

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ: Εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας

ΔΕΙΓΜΑ: Πανελλαδικής εμβέλειας δείγμα 1.475 εκπαιδευτικών, από σχολεία (Γυμνάσια, Γενικά και Επαγγελματικά Λύκεια, καθώς και ειδικών τύπων σχολεία,

εσπερινά, αθλητικά, μουσικά κ.λπ.) από όλα τα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας. Το δείγμα είναι επαρκές για την εξασφάλιση της εγκυρότητας της έρευνας.

ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: Απρίλιος 2008.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ: Όλη η χώρα με δειγματοληψία

ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ: Γραπτό ερωτηματολόγιο με κλειστές ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ: Το Δ.Σ. του ΚΕΜΕΤΕ

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ: Η στατιστική επεξεργασία των ερωτηματολογίων έγινε από τον Γεώργιο Κοτσιφάκη, στατιστικό, ενώ την ψηφιοποίηση των απαντήσεων έκανε η Σταυρούλα Νικολοπούλου, καθηγήτρια Πληροφορικής.

Ευχαριστούμε θερμά τους/τις συναδέλφους που με προθυμία συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια, τροφοδοτώντας με τις απόψεις και την εμπειρία τους τον προβληματισμό του 8^{ου} Εκπαιδευτικού Συνεδρίου της ΟΛΜΕ. Επίσης ευχαριστούμε τα μέλη των ΔΣ των ΕΛΜΕ που συνέβαλαν στην έγκαιρη διακίνηση των ερωτηματολογίων. Χωρίς την πολύτιμη βοήθειά τους δεν θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί η έρευνα.

Δομή του ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τρία μέρη:

1. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις που αφορούν την επαγγελματική ταυτότητα των ερωτηθέντων (φύλο, ηλικία, ειδικότητα κ.λπ.)
2. Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει ερωτήματα γενικού χαρακτήρα που αποβλέπουν στην αποτίμηση των ισχυόντων προγραμμάτων και βιβλίων στο σύνολό τους.
3. Στο τρίτο μέρος περιλαμβάνονται ερωτήματα με τα οποία οι εκπαιδευτικοί καλούνται να αξιολογήσουν ένα ως τρία συγκεκριμένα βιβλία μαθημάτων της ειδικότητάς τους, τα οποία διδάσκουν κατά την εφετινή χρονιά και για τα οποία έχουν διαμορφώσει μια έγκυρη άποψη.
Η επεξεργασία των απαντήσεων του τρίτου μέρους βρίσκεται στο τελικό στάδιο.

Πορίσματα του δεύτερου (γενικού) μέρους της έρευνας

Ερώτηση 7. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι το πρόγραμμα σπουδών του σχολείου στο σύνολό του συμβάλλει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της αυτενέργειας και των δημιουργικών ικανοτήτων των μαθητριών και μαθητών;

Από τις απαντήσεις συνάγεται ότι οι ερωτώμενοι στη συντριπτική πλειονότητά τους θεωρούν ότι το ισχύον σχολικό πρόγραμμα στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση αξιολογείται αρνητικά σε ό,τι αφορά τη συμβολή του στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της αυτενέργειας και των δημιουργικών ικανοτήτων των μαθητών / -τριών. Συγκεκριμένα, το άθροισμα όσων απαντούν «καθόλου» (7,7%) και «λίγο» (59,7%) φθάνει το 67,4%, ενώ

το άθροισμα όσων επιλέγουν «αρκετά» (29,3%) και «πολύ» (3,3%) βρίσκεται στο 32,6%.

Οι εκτιμήσεις των μάχιμων εκπαιδευτικών προκύπτει εδώ ότι είναι εναρμονισμένες με τις επίσημα διατυπωμένες εκτιμήσεις και θέσεις της ΟΛΜΕ σχετικά με την ανάγκη απεμπλοκής από μια μαθησιακή διαδικασία που βασίζεται στην αποστήθιση και τη στροφή προς μια κριτική και δημιουργική προσέγγιση στη γνώση.

Ερώτηση 8. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είναι επιβαρημένο το ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθητών/-τριών στη βαθμίδα όπου διδάσκετε;

Οι εκπαιδευτικοί του δείγματος εκτιμούν σε συντριπτικό ποσοστό (άνω του 80%) ότι το ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθητών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση είναι επιβαρημένο. Συγκεκριμένα, το άθροισμα όσων απαντούν «αρκετά» (41,5%) και «πολύ» (40,4%) φθάνει το 81,9%, ενώ το άθροισμα όσων απαντούν «λίγο» (14,5%) και «καθόλου» (3,6%) είναι 18,1%. Είναι σαφές ότι οι αλλαγές των τελευταίων ετών έχουν επιβαρύνει το ωρολόγιο πρόγραμμα σε μεγάλο βαθμό, με την καθιέρωση 7ωρου ή και 8ωρου ημερήσιου προγράμματος. Αν σε αυτή την επιβάρυνση προστεθεί και η επιβάρυνση που προκύπτει από τις εξωσχολικές δραστηριότητες κάθε είδους, γίνονται αντιληπτοί οι σοβαροί κίνδυνοι για την ομαλή ψυχοσυναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των νέων.

Ερώτηση 9. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είναι αναγκαίο να συμμετέχει στη διαμόρφωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και τη σύνταξη των σχολικών βιβλίων καθένας από τους παρακάτω παράγοντες: (α) οι μαθητές/-τριες, (β) το Υπ. Παιδείας και τα αρμόδια όργανά του (Π.Ι. κ.λπ.), (γ) οι φορείς των εκπαιδευτικών, (δ) οι φορείς των γονέων και (ε) άλλοι (ποιοί);

Από τις απαντήσεις συνάγεται ότι έμφαση δίνεται κατά πρώτο λόγο στο ρόλο των ίδιων των εκπαιδευτικών (ποσοστό 92%) και κατά δεύτερο λόγο στο Υπ. Παιδείας και τα όργανά του (ποσοστό 76,1%). Είναι σαφές ότι οι εκπαιδευτικοί διεκδικούν ουσιαστικό ρόλο στη διαδικασία διαμόρφωσης των σχολικών προγραμμάτων και των σχολικών βιβλίων, με όποιες ευθύνες συνεπάγεται αυτό, και αυτό φαίνεται από τις απαντήσεις σε αυτό το ερώτημα. Επίσης, σε σημαντικό βαθμό αποδέχονται τη συμμετοχή και των άλλων μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας (μαθητών/-τριών σε ποσοστό 35,1% και γονέων σε ποσοστό 28,4%).

Ερώτηση 10. Ποια από τις παρακάτω επιλογές θεωρείτε πιο κατάλληλη σε ό,τι αφορά το σχολικό βιβλίο; (επιλέξτε μία): (α) Ένα βιβλίο κατά αντικείμενο και τάξη για όλα τα σχολεία, (β) Ένα βιβλίο και πολλαπλή πρόσβαση στη γνώση με χρήση σχολικής βιβλιοθήκης εξοπλισμένης και με νέες τεχνολογίες πληροφορικής; και (γ) Ένα σύστημα πολλαπλού βιβλίου, π.χ. τρία βιβλία από τα οποία επιλέγεται το ένα και τα υπόλοιπα είναι στη διάθεση των μαθητών/-τριών (ακολουθεί πιο αναλυτική ερώτηση)

Από τις απαντήσεις συνάγεται ότι οι εκπαιδευτικοί του δείγματος δεν αποδέχονται την πρακτική του ενός βιβλίου, που ισχύει κατά βάση σήμερα. Μόλις το 10,6% των εκπαιδευτικών αποδέχονται την πρακτική του ενός βιβλίου. Παράλληλα, από τις δύο άλλες επιλογές σαφής προτίμηση εκδηλώνεται προς την άποψη για ένα βιβλίο και πολλαπλή πρόσβαση στη γνώση μέσω καλά οργανωμένων σχολικών βιβλιοθηκών

(ποσοστό 54,6%), και ακολουθεί η άποψη για ένα σύστημα πολλαπλού βιβλίου (ποσοστό 34,8%).

Θυμίζουμε εδώ ότι βασική θέση της ΟΛΜΕ είναι η ανανέωση των μεθόδων διδασκαλίας με προτεραιότητα σε όσες προωθούν τη δημιουργική δραστηριότητα και αυτενέργεια των μαθητών / -τριών, και συμβάλλουν στην εξοικείωσή τους με τις ερευνητικές μεθόδους και τεχνικές και στην ανάπτυξη της κριτικής του σκέψης και της αμφισβήτησης. Στο πλαίσιο της εφαρμογής τέτοιων μεθόδων, το σχολικό βιβλίο συμπληρώνεται από μια καλά οργανωμένη και άρτια εμπλουτισμένη σχολική βιβλιοθήκη, που αξιοποιεί και τις σύγχρονες τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνίας. Μια τέτοια σχολική βιβλιοθήκη αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για κάθε σύγχρονο σχολείο σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης.

Στην πρόσθετη ερώτηση: Στην περίπτωση που έχετε επιλέξει ένα σύστημα πολλαπλού βιβλίου, η επιλογή του ενός βιβλίου προτείνετε να γίνεται: (α) σε επίπεδο σχολείου, (β) σε επίπεδο διεύθυνσης εκπαίδευσης, ή (γ) σε επίπεδο περιφέρειας; η προτίμηση συγκεντρώνεται στο (α) (δηλαδή, επιλογή βιβλίου «σε επίπεδο σχολείου») με ποσοστό 56,15%.

Ερώτηση 11. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η καθεμία από τις παρακάτω δραστηριότητες πρέπει να διαποτίζει το σύνολο του προγράμματος σπουδών / των μαθημάτων; (α) η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, (β) η Αγωγή Υγείας, (γ) η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και (δ) Άλλες (ποιες);

Από την επεξεργασία των απαντήσεων αυτής της ερώτησης προκύπτει ότι η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών θεωρούν αναγκαίο και οι τρεις αυτές διαστάσεις να διαποτίζουν το σύνολο του προγράμματος σπουδών. Έτσι, θετικά για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση απαντούν το 79,8%, για την Αγωγή Υγείας το 78,6% και για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση το 72,5%.

Ερώτηση 12. Δραστηριότητες όπως οι παραπάνω (Αγωγή Υγείας, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Διαπολιτισμική Εκπαίδευση κ.λπ.) σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι πρέπει να έχουν τη θέση τους και στο ωρολόγιο πρόγραμμα, ώστε να απευθύνονται σε όλα τα παιδιά (π.χ. ένα δίωρο την εβδομάδα για το σύνολο αυτών των δραστηριοτήτων);

Η πλειονότητα των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών θεωρούν ότι οι παραπάνω δραστηριότητες (Αγωγή Υγείας, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση) πρέπει να βρουν θέση και στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα του σχολείου, σε ποσοστό 76,3% («αρκετά» και «πολύ»). Θεωρούμε, ωστόσο, συνεκτιμώντας και τον προβληματισμό που αναπτύσσεται εδώ και χρόνια γύρω από αυτό το ζήτημα, ότι αυτό που προκύπτει από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων είναι η αναγνώριση της σημασίας αυτών των δραστηριοτήτων –αυτό άλλωστε τέθηκε ως ερώτημα- και όχι κατ' ανάγκη και η αποδοχή του τρόπου με τον οποίο εντάχθηκαν στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Συνδυάζοντας τις απαντήσεις σε αυτή την ερώτηση με τις απαντήσεις στην ερώτηση 8, που αναφερόταν στον επιβαρημένο χαρακτήρα του ωρολόγιου προγράμματος, προκύπτει ότι, σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, το ωρολόγιο πρόγραμμα πρέπει να αποφορτιστεί και, ταυτόχρονα, να αναπροσανατολιστεί το περιεχόμενό του με βάση το στόχο της διασφάλιση μιας ολοκληρωμένης ανάπτυξης των νέων και όχι τη συσσώρευση γνώσεων.

Ερώτηση 13. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι υπήρξε επαρκής η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών από την Πολιτεία στα νέα προγράμματα σπουδών και στα αντίστοιχα βιβλία της ειδικότητάς σας;

Η συντριπτική πλειονότητα των απαντήσεων συγκεντρώνονται στο «καθόλου» (ποσοστό 32,1%) και στο «λίγο» (ποσοστό 56,8%), με συνολικό ποσοστό αρνητικών κριτικών: 88,9%. «Αρκετά» απαντούν το 10,4% και πολύ το 0,7% (άθροισμα: 11,1%). Σημειώνουμε ότι οι αρνητικές τοποθετήσεις κυριαρχούν σε όλες τις βαθμίδες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Γυμνάσιο, Γενικό Λύκειο και ΕΠΑΛ) και σε όλες τις ειδικότητες των εκπαιδευτικών.

Υπενθυμίζουμε εδώ ότι η περιοδική, μακράς διάρκειας επιμόρφωση των εκπαιδευτικών έχει καταργηθεί τα τελευταία χρόνια, ενώ και τα ταχύρυθμα επιμορφωτικά σεμινάρια των εκπαιδευτικών για τη χρήση των νέων βιβλίων οργανώθηκαν με απαράδεκτη προχειρότητα με αποτέλεσμα να ενισχύσουν τα άγχος των εκπαιδευτικών αντί να τους μεταδώσουν την αίσθηση της επάρκειας και της ασφάλειας. Τα βιβλία έφθαναν στα σχολεία κυριολεκτικά «την τελευταία στιγμή», με την έναρξη των μαθημάτων το Σεπτέμβριο, χωρίς να έχει προηγουμένως ακουστεί η γνώμη των εκπαιδευτικών που καλούνταν να τα διδάξουν, χωρίς επαρκή ενημέρωση και προετοιμασία, και με περιεχόμενο αμφισβητούμενο και προβληματικό, σε μεγάλο βαθμό, από επιστημονική και παιδαγωγική άποψη. Προσανατολισμένα στη «λογική της αγοράς, της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, της ανταγωνιστικότητας και της επιχειρηματικότητας, δεν ήταν δυνατό να προωθήσουν την απελευθερωτική παιδεία που ζητούν οι σύγχρονοι πολίτες. Σημειώνουμε, επίσης, ότι στο όλο εγχείρημα αγνοήθηκε η ανάγκη της εφαρμογής ενός σταδίου δοκιμαστικής χρήσης των νέων βιβλίων, με σκοπό τη βελτίωσή τους πριν αποσταλούν σε όλα τα σχολεία.

Ερώτηση 14. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η διαθέσιμη υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου σας (εργαστήρια, χώροι, εξοπλισμός,...) επαρκεί για την εφαρμογή του προγράμματος σπουδών στα μαθήματα της ειδικότητάς σας;

Και σε αυτή την ερώτηση οι αρνητικές τοποθετήσεις των εκπαιδευτικών υπερέχουν συντριπτικά. Έτσι, απαντούν ότι η διαθέσιμη υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου δεν επαρκεί «καθόλου» για την εφαρμογή των ισχυόντων προγραμμάτων σπουδών το 24,2%, ενώ «λίγο» το 47,2%, με άθροισμα αρνητικών τοποθετήσεων 71,4%. Αντίθετα, «αρκετά» απαντούν το 22,5% και «πολύ» το 6,2% (σύνολο θετικών απαντήσεων: 28,7%).

Ερώτηση 15. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η αναζήτηση γνώσεων και πληροφοριών μέσω των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας και η αξιοποίησή τους πρέπει να αποτελεί συστατικό της μαθησιακής διαδικασίας του σχολείου;

Στην ερώτηση αυτή είναι συντριπτική η υπεροχή των θετικών τοποθετήσεων («πολύ» = 47,6% και «αρκετά» το 42,1%, άθροισμα 89,7%), ενώ είναι πολύ περιορισμένες οι απαντήσεις που επιλέγουν το «λίγο» (9,6%) ή το «καθόλου» (0,7%). Φαίνεται ότι, σε αντίθεση με παλαιότερες έρευνες, που συχνά έδειχναν μια επιφυλακτική ή και φοβική στάση απέναντι στις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνίας, η αξιοποίησή τους θεωρείται βασικό συστατικό στοιχείο της μαθησιακής διαδικασίας.